

UOT:78

MƏKTƏBLİLƏRİN MUSIQİ TƏRBIYƏSİNDƏ FIKRƏT ƏMİROVUN UŞAQ MUSIQISINDƏN İSTİFADƏNİN YERİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİ

Şabanova Sevil Ağaağlı qızı
Gəncə Dövlət Universiteti
sevil.sabanova@gdu.edu.az

Xülasə: *Dünyaşöhrətli Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov Azərbaycan milli musiqi mədəniyyətinin aparıcı simalarından biridir. Bəstəkar musiqinin müxtəlif janrlarında əbədiyaşar sənət əsərləri yaratmışdır. Onun opera və baletləri, simfonik, kamera-instrumental, vokal əsərləri, uşaqlar üçün yazdığı əsərlər milli musiqi xəzinəmizi zənginləşdirmişdir.*

Məqalədə Fikrət Əmirovun uşaqlar üçün yazdığı əsərlərin məktəblilərin musiqi tərbiyəsində istifadənin yeri və əhəmiyyəti araşdırılır.

Açar sözlər: bəstəkar, uşaq musiqi, məktəbli, musiqi tərbiyəsi

Ключевые слова: композитор, детская музыка, школьник, музыкальное образование

Key words: composer, children's music, schoolboy, music education

Görkəmli bəstəkar Fikrət Əmirovun yaradıcılığı XX əsr Azərbaycan musiqi tarixinin ən parlaq səhifələrindəndir. Bəstəkarın yaradıcılıq ideyaları, fikirləri geniş dinləyici auditoriyasına ünvanlanmışdır. “Mən həmişə arzulamışam ki, Azərbaycan musiqisi Yer kürəsinin hər bir nöqtəsində səslənsin. Çünki xalqın musiqisi ilə onun özü haqqında fikir yaratmaq olar. Əgər mən bütün həyatımın bu arzusunu qismən də olsa həyata keçirə bilsəm özümü xoşbəxt sanardım” [1, s. 79] söyləyən bəstəkarın arzuları sağlığında ikən həyata keçmişdir.

Azərbaycanın dahi bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin ənənələrini davam etdirərək bəstəkar daima milli musiqi elementlərinin klassik musiqi irsinin ənənələri ilə uyğunlaşdırmışdır.

Yaradıcılığında daim yeni yollar axtaran bəstəkar forma və ifadə vasitələrinə görə novator əsərlər yazmışdır. Hər şeydən əvvəl, o, Azərbaycan musiqi tarixinə iki janrın – simfonik muğam və muğam-poema janrlarının yaradıcısı, Azərbaycanda ilk lirik-psixoloji operanın, ilk instrumental konsertin müəllifi kimi daxil olmuşdur. Artıq bunların adından xalq musiqi yaradıcılığının üzvi surətdə klassik formalara tətbiq olunduğu özünü aydın göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə Fikrət Əmirovun 100 illik yubileyi beynəlxalq miqyasda geniş qeyd edilmiş, bəstəkarın yaradıcılığına həsr olunmuş yeni nəşrlər işıq üzünə görmüşdür [7].

Bəstəkar milli musiqi zəminində müasir əsərlər yaratmaq üçün xalq musiqisini dərinlən bilməyi və sevməyi vacib amil hesab edirdi. O, bu cəhəti musiqinin inkişafı və milli musiqinin ümumbəşəri mahiyyət əldə etməsi üçün yeganə yol hesab edirdi.

Fikrət Əmirovun yaradıcılığında milli xüsusiyyət çox parlaq şəkildə özünü biruzə verir. Lakin milli xalq musiqisinin ilk mənbələri ilə yaxınlığına baxmayaraq, Əmirov heç zaman onları olduğu kimi köçürmür, əksinə öz fərdi yolunu, öz fərdi həllini tapmağa çalışır. Bəstəkara xas olan orijinal üslub da məhz bu xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir.

Bəstəkarın uşaq mahnıları, uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş fortepiano əsərləri məktəblilərin musiqi tərbiyəsi və musiqi inkişafında mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Qeyd edək ki, uşaq mövzusu Azərbaycan yazıçılarının, şairlərinin, rəssamlarının, bəstəkarlarının yaradıcılığında özünəməxsus yer tutur. Azərbaycan peşəkar bəstəkarlıq

məktəbinin banisi Üzeyir Hacıbəylinin əsasını qoyduğu ənənələri uğurla davam etdirən bəstəkarlardan A.Zeynallının “Uşaq süitəsi”, fortepiano üçün E. Nəzirovanın “Beş uşaq pyesi”, Q.Qarayev “6 uşaq pyesi”, C.Hacıyevin “Uşaq guşəsi” silsiləsi, F.Əmirov “12 miniatür”, “Uşaq lövhələri”, T.Quliyev “Cəmilənin albomu” və s. məcmuələri tədris prosesində geniş yer tutur.

Azərbaycan bəstəkarları balet musiqisi sahəsində də uşaqlar üçün bir sıra əsərlər yaratmışlar. İlk dəfə uşaq baleti janrına Ə.Abbasov müraciət edərək 1965-ci ildə “Qaraca qız” uşaq baletini yazmışdır. Uşaqlar arasında İ.Məmmədovun “Tülkü və Alabaş” opera-baleti çox məşhurdur.

Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq operalarından S.Hacıbəyovun “İsgəndər və çoban”, N.Əliverbəyovun “Cırdan” operalarını və s. Bu kimi rəngarəng əsərləri qeyd etmək olar.

Bəstəkarların yaradıcılığında uşaqlar üçün yazılmış musiqi sahəsində daha çox uşaq mahnıları janrı təmsil olunmuşdur. Bu janra müraciət edən bəstəkarlardan Fikrət Əmirovun, Səid Rüstəmovun, Ağabacı Rzayevanın, Qəmbər Hüseynlinin, Cahangir Cahangirovun, Oqtay Zülfüqarovun, Rəşid Şəfəqin, Oqtay Rəcəbovun və başqalarının adlarını göstərmək olar.

F.Əmirovun yaradıcılığında uşaq musiqisi əhəmiyyətli yer tutur. Bəstəkarın uşaqlar üçün yazdığı əsərləri tədris və konsert repertuarlarında vacib yer tutur.

Fikrət Əmirovun uşaq mahnılarından “Bizim həyat”, “Qatar”, “Quzum”, “Bahar gəlir” və s. xüsusi diqqətəlayiqdir. Öz yaradıcılığında uşaq mövzusuna müraciət edən bəstəkar öz fərdi dəst-xəttinə sadıq qalaraq eyni zamanda uşaqlarla anlaşıqlı bir dildə danışır, konkret obrazlar yaradır. Ətraf aləmin parlaq, dəqiq cizgilərlə təsviri F.Əmirovun uşaq mahnılarına xas olan əsas xüsusiyyətdir və məhz bu keyfiyyət uşaq təfəkkürü üçün çox səciyyəvidir. Məlumdur ki, uşaqlar dünyanı işıqlı boyalarda görürlər. F.Əmirovun günəş işığı saçan melodiyasının şən əhval-ruhiyyəli olması uşaq həyatına aid lövhələri dəqiq, real surətdə əks etdirməyə, uşaq psixologiyasını dərinlən açmağa imkan verir.

F.Əmirovun uşaq mahnıları həyatsevər hisslərlə zəngindir. Onlarda uşaqlara xas olan coşğun şənlik, xoşbəxt təbəssüm, yeniyetmə şıltaqlığı və yumor, romantik xəyallar və düşüncələr öz parlaq təəcəssümünü tapır.

F.Əmirovun mahnıları həyatsevər hisslərlə zəngindir. Onlarda uşaqlara xas olan coşğun şənlik, xoşbəxt təbəssüm, yeniyetmə şıltaqlığı və yumor, romantik xəyallar və düşüncələr öz parlaq təəcəssümünü tapır.

F.Əmirovun mahnıları həm kiçikyaşlı uşaqlar həm də məktəblilər tərəfindən sevilərək ifa olunur. Onun uşaq mahnılarının mövzusu çox rəngarəngdir. Bəstəkar uşaq dünyasının ən müxtəlif tərəflərini əks etdirir, eyni zamanda, uşaqların təsəvvüründə canlandırılan böyüklərin həyatını işıqlandırır.

F.Əmirov müxtəlif fortepiano janrlarında bir çox əsərlər yaratmışdır. O, musiqi məktəbinin şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş əsərlərlə yanaşı, pianoçudan ustalıq tələb edən daha mürəkkəb əsərlər də yazmışdır. Bəstəkarın fortepiano əsərlərində onun orijinal yaradıcılığı üçün ən səciyyəvi cəhətlər özünü qabarıq göstərir. Bu, səs palitrasının rəngarəngliyi və ahəngdarlığı, melodiyanın parlaqlığı, musiqinin dərin milli kökləri və demokratizmdir. F.Əmirovun fortepiano əsərləri həm peşəkar musiqiçilər tərəfindən, həm də geniş dinləyici auditoriyası tərəfindən sevilir.

F.Əmirovun fortepiano əsərlərinin spesifik cəhətlərindən danışarkən onların yüksək bədiiliyini, aydın nəzərə çarpan melodik və struktur bitkinliyini, məqam, harmoniya dilinin ifadəliyini qeyd etmək lazımdır. Bütün bunlar bəstəkarın istedadına xas olan yüksək bədiiyin və ürəkdən gələn emosional ifadə ilhamının məhsuludur. Həm azyaşlı uşaqlar üçün “12 uşaq pyesi” silsiləsindən olan yüngül kiçik pyesləri, həm də “Ekspromt” tipli ciddi əsərləri təbii

planizminə, maraqlı və eyni zamanda barmaqlara yaxşı yatan faktura və ritmika həllinə görə fərqlənir.

F.Əmirovun uşaqlara ünvanlanmış fortepiano pyesləri həm bədii, həm də pedaqoji baxımdan çox qiymətli materialdır. Bu material üzərində işləyən gənc ifaçılarda musiqinin məzmununa emosional tərzdə münasibət bildirmək kimi çox vacib olan qabiliyyət inkişaf etdirilir.

Bəstəkarın fortepiano üçün yazdığı əsərlərdən “12 miniatür” (1954), “Altı uşaq pyesi” (1955), “Uşaq lövhələri” (1957) məcmuələri tədris prosesində, məktəblilərin musiqi tərbiyəsi və musiqi inkişafında geniş yer tutur.

F.Əmirov müəyyən dövrdə yazdığı kiçik fortepiano pyeslərini sonrakı illərdə silsilə şəkildə nəşr etdirir. Bəstəkar bu əsərlərində uşaq aləmini böyük həssaslıqla ifadə etmişdir.

On iki müxtəlif xarakterli kiçik pyesdən ibarət olan “Uşaq lövhələri” olduqca lakonik, yığcam silsilədir. Bu pyeslər melodiyanın aydınlığı və fakturanın sadəliyi, obraz rəngarəngliyi, melodik, harmonik və ritmik ifadəliyi ilə seçilir. Məcmuədəki pyeslərin əksəriyyəti lirik xarakterlidir. Bu da bəstəkarın fərdi üslubu ilə bağlıdır. “12 miniatür” məcmuəsi “Uşaq lövhələri”nə obraz və janr baxımından yaxındır və uşaq musiqisinə xas olan obrazlar burada daha dərin, hərtərəfli və parlaq əksini tapmışdır.

F.Əmirov “Musiqi tərbiyə vasitəsidir” adlı elmi məqaləsində yazırdı: *“Uşaqlar və gənclər bizim gələcəyimiz, ümidimizdir. Sabahın böyük bəstəkarı və musiqişünası onları arasında çıxacaqdır. Ona görə də şagirdlərə çox yeksək tələblə yanaşmaq, onları xarici ölkələrin bəzi bayağı və şit musiqisindən uzaqlaşdırmaq, böyük ideyalar və fikirlər aşıl原因an musiqinin incəliklərini öyrətmək, hərtərəfli inkişaf etmiş çox mədəni adamlar yetişdirmək – estetik tərbiyədə ən ümdə məsələlərdir”* [2, s. 40].

Ümumtəhsil məktəbinin “Musiqi” dərsləklərində F.Əmirovun əsərlərinə verilən yeri cədvəl şəklində göstərək:

/s	Əsərin adı	Dərsin mövzusu	Sınıf	Dərsliyin müəllifləri
.	“Sevil operasından “Lay-lay”	“Mahnının melodiyası və mətni”	IV	Rəcəbova N., Quliyeva Ş., Əliyeva Z. Ümumtəhsil məktəblərinin 4-cü sınıfları üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Şərq-Qərb, 2023, 80 s.
.	“Nizami” simfoniyası	“Musiqidə və təsviri incəsənətdə Nizami Gəncəvi obrazı”	V	O.Rəcəbov., Kazımov N., İmanova O., Axundova Y. Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sınıfları üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2024, 80 s.
.	“Sevil operasından Sevilin ariyası”	“Musiqidə təzadlılıq”	VI	Rəcəbov O., Kazımov N., Hüseynova L. Ümumtəhsil məktəblərinin 6- cı sınıfları üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2021, 112 s.
.	“Sevil” operasının II pərdəsindən Sevilin etiraz ariyası”	“Müxtəlif dövrələrdə mahnılarımızda qadın obrazları”	VI	Rəcəbov O., Kazımov N., Hüseynova L. Ümumtəhsil məktəblərinin 6- cı sınıfları üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2021, 112 s.
.	“Kürd-Ovşarı simfonik muğamından bir parça”	“Azərbayca n muğamları və simfonik orkestr”		Rəcəbov O., Kazımov N., Hüseynova L. Ümumtəhsil məktəblərinin 6- cı sınıfları üçün “Musiqi” fənni üzrə

			VI	dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2021, 112 s.
.	“Kor ərəbin mahnısı”	“Dram tamaşaları və musiqi obrazı”	VII	Rəcəbov O., Kazımov N., Babayeva A. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinifləri üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2022, 96 s.
.	“Sevil operasından Lay-lay”	“Xalq və bəstəkar mahnılarının laylay xarakteri”	VII	Rəcəbov O., Kazımov N., Babayeva A. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinifləri üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2022, 96 s.
.	“Şur simfonik-muğamından Maye-şur”	“Bəstəkar F. Əmirov və simfonik muğamlar”	VIII	Rəcəbov O., Kazımov N., Hidayətova F. Ümumtəhsil məktəblərinin 8-ci sinifləri üçün “Musiqi” fənni üzrə dərsliyi. Bakı, Təhsil, 2019, 96 s.

Beləliklə, tədris prosesində Fikrət Əmirovun uşaq musiqisindən istifadə məktəblilərin musiqi tərbiyəsi və musiqi inkişafında mühüm rol oynayır. Musiqinin bütün janrlarına müraciət edən bəstəkarın əsərləri öz bədii məzmunu, etik əhəmiyyəti, yüksək fəlsəfi və psixoloji cəhətləri ilə müasir dövrdə də öz aktuallığını itirmir.

Ədəbiyyat

1. Əmirov F. Biblioqrafiya. Tərtib edən M. Vəliyeva, Elmi redaktor K. Tahirov Bakı, Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2022, 496 s.
2. Əmirov F. Musiqi aləmində. Bakı, “Gənclik”, 1983, 267 s.
3. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, “Adiloğlu”, 2010, 160 s.
4. Qasımova S., Abdullayeva Z. Fikrət Əmirov. Bakı, “Nağıl evi”, 2004, 210 s.
5. Mehdiyeva S. Fikrət Əmirov yaradıcılığının üslub xüsusiyyətləri. Sənətşünaslıq namizədi, dissertasiyasının avtoreferatı. Bakı, 2003, 23 s.
6. Təhmirazqızı S. Fikrət Əmirov. Bakı, “Aspoliqraf”, 2012, 400 s.

İnternet resursları:

7. “Fikrət Əmirovun 100 illik yubileyi”. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı. 15 mart 2022 il Elektron resurs/URL: <https://president.az/az/articles/view/55625>

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕТСКОЙ МУЗЫКИ ФИКРЕТА АМИРОВА В МУЗЫКАЛЬНОМ ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ

Шабанова Севиль

Резюме

Всемирно известный азербайджанский композитор Фикрет Амиров является одним из ведущих деятелей национальной музыкальной культуры Азербайджана. Композитор создал бессмертные произведения искусства в различных музыкальных жанрах. Его оперы и балеты, симфонические, камерно-инструментальные, вокальные произведения, а также произведения, написанные для детей, обогатили нашу национальную музыкальную сокровищницу.

В статье рассматривается место и значение использования детских произведений Фикрета Амирова в музыкальном воспитании школьников.

**THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF USING CHILDREN'S
MUSIC BY FIKRAT AMIROV IN MUSIC EDUCATION OF
SCHOOL CHILDREN**

Shabanova Sevil

Summary

The world-famous Azerbaijani composer Fikret Amirov is one of the leading figures of the national musical culture of Azerbaijan. The composer created eternal works of art in various genres of music. His operas and ballets, symphonic, chamber-instrumental, vocal works, works written for children have enriched our national musical treasury.

The article examines the place and importance of using Fikret Amirov's works for children in the musical education of schoolchildren.

Rəyçi : müəllim Məmmədova F.

GDU-nun "Musiqi fənləri" kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 27 yanvar 2025-ci il